

Kolláth György: (R)evolúció: a jogállam krédója /kötetbe szerkesztett változat/

Tanulmányom a jogállam(iság) alakulását vizsgálja. Húszéves érlelődésének folyamatát, de főként 2010-től máig tartó mélyrepülését elemzi. Tézis-antitézis viszonya ez, korrekt szintézis nélkül. Kevés dolog áll olyan távol egymástól, mint a revolúció és az evolúció. Summázat azoknak, akik az első oldal nyomán döntenek el: végig olvassák-e a legutóbbi évek közjogi torzójának képét (magamat idézve, www.kollath.com, Bundából átmeneti zakó, Nol.hu 2012.12.31.) a lényeg dióhéjban: „Nemzetközi bonmot: a halak nem látják a vizet. Igaz ez a többségi kormányerő vakságára nézve is. A 3. évben már minden „hal” harmadlagos frissességű. Aprópó Petőfi: azért a víz az úr.”

Munkám a jogról, mégsem elsősorban a jogászokhoz szól. Nem szörszálhasogató, definíció– vagy normaszövegszerű precizításra, hanem lényegkiemelő és plasztikus megközelítésekre: jellemző attitűdök, trükkök és tények megállapítására és szemléltetésre törekszem. Néhol derűs jellemzés, ironikus megjelenítés is előfordul. 3 ilyen (képzelt, ám a közállapotainkra és a közbeszédre jellemző) tréfa. 1) Hárítás, PR. Kiszól a dadus a kertben játszó gyerekhez: -Viktorka, ne húzd a macska farkát! Süvít a válasz: -Én csak fogom, ő húzza! 2) Nemzetközi sajtótájékoztató, idegenbeli újságíró, tört magyarsággal kérdezi: -Tábornok úr, igaz-e, hogy ön tette hidegre a jogállamot? Csípőből érkező gyors „válasz: -Nem igaz, Elnök vagyok, nem Tábornok! 3) Nemzetközi bulvárkacsa volt, hogy a maják naptárában tavaly le(hete)tt volna a világvége. Európai vicc, hirdetés: 2012 – Világvége? Semmi probléma! Utazzék Magyarországra: most mennek vissza 80 évet az időben!

Elemzésem közjogi karakterű. Alkotmányjogi és hozzá illeszkedő, ám részleges közigazgatási jogi analízist készítek. Kerülöm a napi történések és ismétlődő bornírt jelenségek felszínes tálalását: miként a döntetlenre játszás semleges és fűrészpörízű politológusi megközelítését is. Iparkodom az összefüggések, intézkedések objektív és szubjektív okait kutatni és interpretálni. Mellőzöm a táblázatok, halomba rendezett adatok szerepeltetését (pl. ama bizonyos 500 új törvény mennyiségi latolgatását, és a közel kéttucatnyi sarkalatos törvény súlyozását) is. Nem idézek tételes jogot, mert a felemás, maradékelvű jogállamiság hú képét nem - huszadrendű, átírható – resztlik alkotják. Bár fenntarthatatlannak és hetedízigen büntetendőnek vélem az Alaptörvényben (AT) foglalt, s az annak folyamányaként kialakult közjogi helyzetet, mégis itt csupán a kritika (a diagnózis) szintjén és az abból feltétlenül következő változásigény (az elemi terápia) mértékében foglalkozom a korrekció témáival és válfajaival. Elsősorban a már ismertté vált elgondolások megvilágítására törekszem.

Néhány definíció és más kiindulópont

Az enciklopédisták a fogalmak definiálásának nagy (egyesítő) erőt tulajdonítottak. Íme, két kulcsfogalom megvilágítása: előbb azonban nem jogi, hanem általános, köznapi értelemben véve. Forrás a Magyar Larousse Enciklopédia, melynek I. kötete a 891. oldalán a forradalom kifejezést így interpretálja: revolutio, főnév, latin eredetű, politikai és történeti kifejezés: A fennálló társadalmi rend(szer) erőszakos megdöntése és a társadalom gyökeres átalakítása, gyakran nemzeti szabadságharc vagy népi felkelés (pl. az 1848-as forradalom, francia forradalom, kínai kulturális forradalom stb). Lássuk ugyanígy az Enciklopédia II. kötetének 286. oldalán a

jogállam tartalmát. Szikár tömörséggel mindössze ennyi található: főnév, politikai kifejezés, jogrendszeren alapuló állam. Bárki érti-érzi a két fogalom elemi különbségét. Az egyikben a rend és az annak alapjait jelentő szabály(ozottság) megdöntése, erőszakos felborítása vagy legalábbis annak rapid átalakítása: a másikban az előbbiek alapként, értéként való tisztelete és betar(ta)tása a lényeg. Miként a demokrácia és a diktatúra között, akként a forradalom és/vagy a normákon nyugvó berendezkedés között sincs harmónia: nincs tehát tartós, ésszerű, működőképes, koherens és konzisztens közbülső megoldás. Átmenet térben és időben innen oda és vissza lehetséges: együttes és hatékony fennállásuk kizárható. (E két, jól elhatárolható kulcsfogalom összeolvasásától - revolúció v.s. evolúció - különböző szónoki túlzás, illetve egyéb szimbolikus beszéd jogállami forradalomról, bársonyos forradalomról, békés, ám gyökeres társadalom-átalakításról, pofon nélküli rendszerváltozásról, alkotmányos forradalomról stb. értekezni. Nincs ezekkel semmi baj, ebben a jelképes összefüggésben. Az EU, vagy régiókbeli egyes szomszédaink ellen vívott, netán még tovább vívandó nemzeti(ségi), ideológiai, s közjogi bekerítő függetlenségi, illetve (ultra)nacionalista szabadságharc és a belpolitikai fogyasztásra szánt fülkeforradalom azonban egészen más. Ti., ez utóbbiak már tudatosan fals és megtévesztő, alaptalanul szupremáciát, törvények feletti szabad kezét vindikáló és aránytévesztő hatalmi göggel kreált dogmák.)

Napjaink Magyarországa a fenti szempontból is komp-ország. Másként, mint volt a '80-as, '90-es évek fordulóján, ám megint az. Meghatároz(hat)atlan, bizonytalan ugyanis, hogy mostanában az alkotmányos fundamentumokat tekintve hol állunk, merre tartunk, s végül mire juthatunk. Mik például az aktuális állam- és jogfilozófia kivehető, konstans vonásai, alapértékei, tartós prioritásai? Már és még - szerintem - nincsenek ilyenek. (Például a „munkaalapú társadalom” mantrája e célra nyilvánvalóan alkalmatlan: ahhoz ui. minimum tervgazdasági modell szükségeltetnék. Láttuk az milyen volt, és hová vezetett.)

Többféle államkoncepció sorjázott az elmúlt 20-22 év alatt. A szabad(elvű), alapjogokat elsőrangú állami kötelességgel ígérő, mégse szavatoló, éjjeliőr közhatalomtól, a szociális piacgazdaság megálmodott, majd elvetélt (jóléti) államán át, a totalitárius gesztusokkal, igényekkel és megoldásokkal operáló jelenlegi rezsimig. Így pozitív jelen- és jövőkép nem kristályosodott ki. Az mindvégig hiányzott és máig sincs olyan biztos bázis, melyre egy valóságos, eszázadi alkotmány épül(hetet)t volna.

Bajaink köztes, vegyes, ezért különösen súlyos állapotát, mélységét átfogó kitekintéssel is érzékeltetni lehet. A Föld több mint 200 országát működésben tartani alapvetően három módon szokás. 1. A törvények uralmával, vagyis jogállamisággal. Itt megszabják jó előre és kellő minőségben, illetve legitimációval a nagy közös „játékszabályokat”, s azoknak érvényt szereznek. Ám azokon kívül más kötelező elvárást nem raknak a társadalomra, a polgárokra. 2. A másik rezsim a felsőbbség diktatúrája, az államosított polgár alávetettsége, amelyben az uralkodó (többség?) rákényszeríti mindenkori érdekét és akaratát az alul lévőkre. Ha vannak is törvények és jogok, azok gyakran látszatértékűek, mert nem normatív, hanem egyedi direktívák szerinti ország-irányítás van. Az emberi jogok deklarációk, az egyén érdekét és jogát már a kisebb-nagyobb közösség szempontja és joga - a hangzatos, flexibilis közérdek - felülírja. E szisztémának a félelem fenntartása, s az adminisztratív „megoldások” elsődlegessége a jele. 3. Végül, Európától rendre távolabb, de létezik

olyan állami-társadalmi formáció is, melyben törzsek, klánok, hatalmi klikkek, katonai erőcsoportok próbálják kordában, illetve sakkban tartani az országot (és egymást). Uralják is annak egy-egy főbb területét, de nincs erejük, módjuk egészséges és rendezett államformációt működtetni. Káosz és anarchia honol sok területen, mert teljes, legális és legitim ország-irányítás - főleg a végeken – képtelen kialakulni. Ez a káosz és anarchia ugyanakkor ott is felütheti a fejét, ahol a centrális erőternek, irányítási szisztémának nincs ereje ideje, módja és kedve sem „függőlegesen” mindenért felelősséget viselni: politikailag és financiálisan helytállni a közügyek normális menetéért. Mármint, 2013 Magyarországra e három jelleg – joguralom, autokrácia és kaotikus szétesés – egyszerre nyomja rá a bélyegét: ha nem is azonos, kiporciózott 1/3-1/3 mértékben. A közjogi rendből és kapcsolatokból ui. nagyrészt már(a) kiveszett a joguralom, ám kisebb-nagyobb mértékben, bár torzulva fennmaradt a magánjogi viszonyokban. Nyomul, tolakodik és erőlködik a félelemre is építő térhódítás. Így kezd teljessé és totalitáriussá válni a köz ügyeinek egy központ alá rendelése, s folyik a hatalommegosztás eltüntetése. És mert ez a hatalom képesség és készség híján nem tud vertikálisan mindent átlátni, igazgatni, mozgatni, a több-ezernyi önkormányzat és más közösség mindennapjaiban a gazdátlanság, a fejetlenség, a megoldás-képtelenség a fősodor.

Visszakanyarodva: a semmiből, s nyers paraszti erőből megform(ul)ázva mégis lett AT. Rá támaszkodva elindult egy önérdekű, centralizációs ország-átalakítás. Ám mindez nem szerves fejlődésnek, nem is vonzó, alapos és kiérlelt államrezonnak, és/vagy kellő jogi alapotásnak volt „köszönhető”, hanem egy félreérthető szlogennek (a '89-es ideiglenességről). Egy amúgy szükséges, húsz éven át csak ígérgetett államreform és államháztartási reform végén, annak szintéziseként születhetett volna meg a folyamatot lezáró és új impulzusokkal is előre vívő, ekként végleges alkotmány. Ezen előfeltételek híján viszont csak presztízs-alaptörvény jö(hete)tt létre, amelynek eleve kockázata volt megalapozatlansága, talajtalansága és részrehajló kisszerűsége, kapkodásszerű manufaktúrája. Miután pedig az AT mégis ránk zúdult, általa a jogrendszer – ama bizonyos piramis – nem beteljesedett, hanem szakmaiatlanul összekuszálódott, képessé vált bármit befogadni, eltűrni, kollíziók sorát magán viselni, sőt generálni. A magyar jog nem nyert (gránit)szilárd bázist, hanem örök, hibák, mulasztások és önkényeskedések jogi terepe és tükörképe lett. Amilyen az állam, olyan a joga is. Ettől pedig a „kikiáltott” joguralom - a nem létező államfilozófiával részben azonosan - zavaros és amorf lett. Sőt, részben, a kényszerű, megkerülhetetlen, ámde elviekben sem tiszta joggyakorlat nyomán még riasztóbb összképet mutat.

Mindebből a múlt évszázad első fele által ihletett, ezért nem csak avított, de veszélyes és álságosan paternalista, bornírt erőnkultuszra hajazó, az erőt az elesettekkel szemben alkalmazó rezsim képe kerekedik ki. Bizarr, anakronisztikus értékválasztás is ez. Szó sincs itt arról, hogy a II. világháború tanulságait - például az emberi jogok valós alapértékké tételével - a mai Magyarország levonná. Sarkítva: az alkotmányos jogállam a sérthetetlen és elidegeníthetetlen emberi, illetve alapjogokra teszi a hangsúlyt, s ennek szolgálatára rendeli a politikai államot, a közhatalmat. Ebben valóban a polgárok közössége a szuverén. A felsőbbbbségre épülő értékrend és államrezon ellenben önmaga kontroll nélküli hatalmában bízik, kifelé és befelé kizárólag önmaga szuverenitását ismeri (el). Lenézi és lekezezi a plebs zömét. Azt megrendszabályozandó masszának véli, uralni és nem igazgatni törekszik: színfalnak, kulisszának – divatszóval legfeljebb alaki feltételnek, illetve hibának -

gondolja a demokrácia intézményrendszerét. Azt pedig a politika művészetének véli, hogy miként lavírozhat a (formális) demokrácia és a diktatúra mezsgyéjén: színlelve demokratikusát, realizálva zsarnoki szisztémát.

Mind a köztársasági alkotmányban, mind az AT-ben alapintézmény a demokratikus jogállamiság. Lássuk ennek alakulását térben és időben! Hazánk de jure közjogi szisztémáját egyetlen kifejezéssel demokratikus jogállamiságnak hívjuk. Történelmileg döntő vonás volna, illetve lesz ez. Ha működik, jut előre általa más alkotmányos és szakjogi intézmény is. Ha helyben jár vagy csúszik visszafelé, akkor az a többi alapértéket is lerontja. Ez évtizedekre szóló lecke: akár belátjuk és akarjuk, akár nem. 1989/90-ben azt gondoltuk, hogy a jogállamiság lesz a rendszerváltozás szivárványa: szép, színes, jó ránézni, új és különleges érték. 22 év múltán ugyanerről már inkább azt tartjuk, hogy a rendszerváltozás délibábja: olykor van, máskor nincs. Szerencse is kell hozzá, néha színtelen és a feje tetején áll. Gyakran elérhetetlen, illetve megfoghatatlan. Nem lehetne olyan társadalmi alrendszer, ami juszt sem jogállami (pl. szociálpolitika, egészségügy, oktatásügy, választás, pártfinanszírozás, helyhatóság, pénzvilág). A jogállamiság ugyanis a személyek helyett a korrekt normák, alkotmányos intézmények uralma, s összjátéka. Ezért általános, eurojogi és honi közjogi fundamentum, majd' minden mást determináló alapérték. Sarkítva: minél „jobban” szeretné, alkotmányosan annál kevésbé (se) tehesse meg értelmetlen, káros és önkényes lépését a zsarnok. Még a nagy(obb) csattanás előtt ütközzék átjárhatatlan akadályba (lásd 1998-2002 közjogi korlátait!). A 2/3-os felhatalmazás – alkotmányjogilag – főként nem üdvözlendő mozgástér, hanem túlzott kockázat és „össznépi” kiszolgáltatottság a négyévnyi ciklusidő evidens korlátaihoz képest. (Pluralizmus: nem muszáj mindennek plurálisnak lennie, bár a piac, a verseny szabadsága erre ösztönöz és tendál. Szintén nem kell mindennek demokratikusnak sem lennie, pl. a jogsértők megbüntetése, a jogerős döntés teljesítésének kikényszerítése aligha e szerint kívánatos.) A demokratikus jogállamiság összetartozó fogalompár: az egyik hiánya a másikat is kétségessé teszi.

Következzék a jogállamiság köznapi lényegéről néhány közjogi sarokpont, tömörítve:

- 1.) A (pártállami) diktatúra és a demokratikus jogállam lényegüket tekintve két külön világ. Konvergenciájuk képtelenség.
- 2.) A jogállamiság más alkotmányos értékekkel, minőségekkel összhangban, egymást erősítve éri el célját. Ilyen például a szabad választás, s a diszkrimináció mentesség.
- 3.) A jogállamiság tény és igény: már bizonyos szinten elért állapot és 100 %-osan soha nem kész, perfekt, lezárt helyzet. A jogállam evolúció, de nem revolúció.
- 4.) A jogállam nem a jogászok, hanem a törvény uralmát jelenti, független igazságszolgáltatással a végponton.
- 5.) A jogállam morális alapokra is épülő eszmény, mely a törvénytisztelet köré szerveződik, kifejezve, hogy a jogot be kell tartani és tartatni, viszont semmi más nem kötelező általánosan, csak a „törvény”.
- 6.) A jogállamiság alfája és ómegája a biztonságos rend mind a jogalkotásban, mind a jogalkalmazásban. A jogállamiság döntően minőségi kategória, és nem mennyiségi mérlegelés végeredménye.
- 7.) Egy jogállamban semmilyen cél nem szentesítheti az eszközt. Jogállamban nincs és nem is lehet politikailag vagy társadalmilag hasznos, netán „igazságos” jogsértés.

8.) A jogállam maga is sokrétű fogalom, belső összetevői pl. a jogbiztonságtól a normavilágosságon át a hatalommegosztás rendszerének tiszteletben tartásáig húzódnak.

9.) A jogállamiság az érdemi, az eljárási és a végrehajtási szabályok tiszteletét egyaránt igényli, sőt a korrekt jogértelmezés és teljesítés is ide sorolható. Jogállamban a jog: társadalomszervező érték, ezért a társadalom egyes alrendszerének működéséből (pl. egészségügy, oktatás, pénzügy) sem számúzható elvi követelmény.

10.) A magyarországi jogállamiság is „csatlakozott” az EU-hoz, részese lehetne formálódó föderációjának. Így a közös alapértéket jelentő jogállamiságnak számos fontos eurójsági: piacgazdasági, versenyjségi és emberi jogi összetevője, kihatása van.

Elvben és/vagy gyakorlatban

A legtöbb kritérium magától értetődő. A jogállam minősége, beágyazottsága nem örökidejű, nem végleges. Nemzetközileg is többféle modellje lehet: láthatóan más az USA-ban, mint Európában. Értékelvűsége elvben szilárd, a gyakorlatban többarcú. Elvileg, s rendszeren a jog a társadalomtudományok matematikája. Egy jó jogszabály olyan tiszta, mint egy matek képlet, egy fölösleges vessző sincs benne. Eltávolod(t)unk ettől. Évezredes axióma is borul: ti., hogy a törvény nem tudása nem mentesít. Ha visszamenőleges negatív jog képződik „igazságosság” címén, akkor hogyan tudta volna a kárvallott a jogtudatát és életviszonyait a később jövő norma büntető parancsához igazítani?!

1.)A jogszabály a lényegét, a rendeltetését tekintve jövőre szóló, általános magatartási szabály, mely így megszámlálhatatlan és azonosíthatatlan személyi-alanyi kör számára szól, jelezvén, hogy mit kell majd tenni, stb. Borul viszont a jog axiómája, hogyha a jogszabály A,B,C személyre szabottan, kedvezményezően vagy büntetően, ergo részrehajlóan, már meglévő élet- és jogviszonyokba avatkozik bele. A legutóbbi években hozott, kéttucatnyi Lex X,Y morálisan lefegyverző: rendszert romboló hatása pedig beláthatatlan.

2.) A valódi jog nem §-halmaz, nem szóinfláció, hanem típusos magatartási szabályok együttese. E normák sem tetszőlegesen: rendszeren 5-félék. Jog, azaz törvény szabja meg, hogy a) mi szabad (pl. alapvető jogaink), azt is, b) ami tilos (Btk-tól a szabálysértésekbe foglalt tilalmakig), és azt is, ami c) kötelező (adófizetés, honvédelem stb). Azután azt, d) ami nincs betiltva, de csak korlátozottan szabad (engedélyköteles építkezés, fegyvergyártás). Végül e) jog, ún. diszpozitív norma az, ami a jó megoldás útja-módja, vagyis a kipróbált út, vita esetén pedig a bírói döntés bázisa (Ptk.: például így néz ki egy korrekt adásvételi szerződés, ezt így kell csinálni). Ha efféle „ötös” rendet tartanánk, nem volna joginfláció. Van. Lehetne jogtisztítás: dereguláció, kevés a sikere. Mert ha nem: ha kell nekünk az összevisszaság? Churchill mondta: az ember időnként megbotlik az igazságban, de aztán feltápászkodik, és tovább megy. Ne fogadjuk el e cinikus mondást! A cinizmusnál maradva: gyakorlatilag megtehető, bár nem helyes hogy aktuálpolitikailag kijelentik: intézkedésünkre immár törvény van, tehát az „törvényes”, és különben se kössék meg a politikus kezét. Vitatom ezt. A jogállam nem ok nélkül demokratikus. Azért minőségi, jóhiszemű együttműködést feltételező kategória, mert valódi korlát és mérce mindenféle (társadalmi-gazdasági-politikai) cselekvés számára. Ez nem hibája, hanem lényege, mert demokráciában mindenki hatalma

részleges, ellenőrzött és korlátos. Kötött koordináta-rendszer, melyből kitörni szent cél okán is tilos. Sehol sem beteljesült állapot a jogállam, hanem program is: így a cél+irány sem tetszőleges.

Jog és/vagy igazság

Komp-ország vagyunk e tekintetben is. Kevés az eddig eltelt 22 év, ráadásul megtorpantunk. Jelzései: a rapid jogalkotás több tucatnyi rossz törvénye, az el nem végzett egyeztetések, hatásvizsgálatok büne, s az ekként kárt okozó állam elkent felelőssége. Ám ami itthon még elmegy, az elbukhat az Unió rendszerében. Sok ugyanakkor a jogállammal szembeni irreális elvárás, a túlzó megközelítés. A jogállamiságnak a feltétlen igazságosság ui. nem magában foglalt része. Közember, újságíró, politikus véli így: ami buta, embertelen, igazságtalan, az semmiképpen nem jogállami. Ez olykor, s a jelenkori AB-gyakorlat tükrében: nem igaz. Deák Ferenc híres mondása kijózanító: Igazságot fenn, a Mennyben szolgáltatnak, itt, lent a Földön legfeljebb jogot! Nem az anyagi igazsághoz, hanem a jogi utak, a jogorvoslati lépcsők végig járásához van jogunk. Még ha a bíró megfeszülne is, nem jut el az anyagi igazságig, amennyiben az előtte lévő felek ebben nem partnerek, nem érdekeltek

Az Alkotmánybíróság (AB), mint legfőbb jogőr részben önhibáján kívül leértékelődött, elszürkült, politikailag túlkonzolidálódott. Nem volt mindig így. Húszéves, nívós gyakorlatában a testület a jogállamiság főbb összetevőit, válfajait kimunkálta. Jogállam egyenlő jogbiztonság, kiszámíthatóság, normavilágosság, hatalommegosztás, az eljárási garanciák védelme, a formális jogállam és az igazságosság kapcsolatrendje, az alkotmányos büntetőjog mibenléte, a felek eljárási pozíciójának korrekt megállapítása, s benne pl. a fegyverek egyenlőségének elve, a közigazgatási határozatok bírósági kontrollja, a közigazgatás törvény alá rendelése, az alkotmányos szervek együttműködési kötelezettsége, a közhatalmi szervek demokratikus legitimitációja, a közjogi érvénytelenség megállapíthatósága, a minősített (2/3-os) többség megkövetelése, az alapjogi kétharmad vizsgálata, az ígérvények sorsa, a bizalomvédelem, a szerzett jogok védelme, a várományok sorsa, a visszamenőleges, negatív jog tilalma, az időmúlás jelentősége, az átmenethez kellő idő szükséglete, s az ún. alkotmányos idő lehető kímélete. Húszonnegy tétel!

Laikus vélekedés szerint ez sok, szűkíteni kell. Ellenkezőleg gondoljuk: tágul a horizont, új területek, védendő értékek, s kerülendő jogi csapdák jelentkezhetnek: a) A kollektív, illetve a III., sőt a további generációs jogokkal fog kibővílni az oltalmak zónája. b) Már ma is jogállami követelmény volna, lehetne a kollektív büntetés tilalma. c) Meg kell határozni az alkotmány(osság) belső összetevőinek egymáshoz mért súlyát, „hierarchiáját”, a fundamentumok és a részletnormák vetélkedésének feloldását: a tartalmi, akár örökörvényű alkotmányosság normatív alapelveit, kőbe vésett normáit. Ez utóbbi ma a jogpolitika legnagyobb kihívása, a legtöbb ésszerű és talmi hivatkozást, vitát kiváltó téma.

Jogbiztonság vs. tények: szériában jönnek a jogalkotói joggal való visszaélések, ismétlődik a hatályba sem lépett törvények átszabása, a végrehajtási normák késedelme, iparszerű méretekben megy az egyéni képviselői indítvánnyal történő, egyeztetés nélküli törvényalkotás. Kiszámíthatóság vs. tények: úzus a magántulajdonú vállalkozások közterheinek ötletszerű, évközi súlyosítása,

tollvonással jövő megszorítások, elvonások megállapodás-ellenes évközi bevezetése. Normavilágosság vs. tények: erőszakkal és önző pártpolitikai, ideológiai érdekből készülnek politikai (pl. pártfelelősség, nyugdíjvédelem, családvédelmi), törvények, s bennük is sorjáznak lózungot jelölő és érő fogalmak. Ez a „törvényesítés”, folytatódik az értelmező normák hiányával, kuszaságával, ellentmondásos, értelmezhetetlen jellegével. Nem probléma egyezményes tartalmú köznapi kifejezések 5-6 féle, egyéni ízű, ötletszerű jogi definiálása. Hatalom-megosztás vs. tények: e fogalom, illetve kifejezés de jure immár az Alaptörvény normája is, ellenben de facto tény annak kiüresítése. Alkotmányjogi minimum volna: a népfelség minden hatalom kezdete és vége, mindenki hatalmát kontrollálni kell az önkény megelőzésére. Visszamenőleges, negatív jogalkotás tilalma vs. tények: elrettentő példa a 98 %-os különadó az előző hatalom hivatalnokai esetében, s bizonyos körök generális nyugdíjmegvonása. Alkotmányos, illetve kellő, átmeneti idő vs. tények: a negligálás terepe pl. a bírói kényszernyugdíj, a szerencsejátékjogban való tarvágás. Alkotmányos szervek jóhiszemű együttműködési kötelezettsége vs. Tények: ebből realizálódott a legkevesebb a '90-es éve vége óta.

A huszonegy tétel zöméhez bárki tud pro és kontra esetet illeszteni. Fejlődésük az ezredfordulóig kb. fele-fele arányban pozitív megvalósulást, s ugyanennyi további húzóerőt jelzett. Egyiküknél sincs előre lépés 2010 nyara óta. Rom(bo)lásuk alkotmányosan kontraproduktív. Ha a jogállam normáit a közhatalom önérdékűen, könnyű kézzel kezeli, elveszti morális alapját a másokon való számonkérésnek. Az ész pesszimista, az akarat optimista. Vetélkedésük eredménye megjósolhatatlan.

Valós iránytű, összehasonlító jog, vállalásaink

Az Unió alapszerződésének 2. cikke kimondja, hogy az unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok - ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait - tiszteletben tartásának értékén alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában. Az Unió Alapjogi Chartája preambulumban olvasható: Szellemi és erkölcsi öröksége tudatában az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás oszthatatlan és egyetemes értékein alapul, a demokrácia és a jogállamiság elveire támaszkodik. Tevékenységei középpontjába az egyént állítja, létrehozva az uniós polgárság intézményét és megteremtve a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget. „Az Unió... biztosítja a személyek, a szolgáltatások, az áruk és a tőke szabad mozgását, valamint a letelepedés szabadságát. Ennek érdekében a társadalmi változások, a társadalmi haladás, valamint a tudományos és technológiai fejlődés fényében szükséges az alapvető jogok megerősítése e jogoknak egy chartában való kinyilvánítása útján. Innen nézve mi a jog? Az állam, mint közhatalom által alkotott, és/vagy csak/kikényszerített normák, főleg magatartási szabályok összessége. Jogállamban az állam nem mindig közhatalom, többször partner, mint főparancsnok. Sokszor inkább közmecénás, tulajdonos, közvagyon gazdája, máskor közpolitikai színtér és közszereplő: politikacsináló. Közhatalomként mindenki az alárendeltje (a törvényt nem kell szeretni). Tulajdonosként, makro-közgazdaként jobbára szerződéses partner: egyenjogú és mellérendelt a szembenálló féllel összemérve. Közszereplőként, választott tisztségviselőként maximum első az egyenlők között. Sőt

ilyenkor már ő van alárendelve gazdájának a civil társadalomnak, amely ellenőrzi a hatalomgyakorlást, mert utóbbi metszetben senki, semmi nem fontosabb, mint az adófizető polgár. Ettől a rendszertől idegen az atyáskodó, lekezelő, a polgárt kiskorúnak kezelő hozzáállás, bánásmód. A verbális agresszió, az arrogancia a rendszer lényegét kockáztatja.

Állam- és jogéletünk a XXI. század kihívásaival (globalizáció, uniós illeszkedések, biztonság vs. emberi jogok, III. generációs és innovációs jogok stb.) értőn foglalkozni sem hajlandó. Csípőből önti ezek helyett a parlament és a kormányzat a felszínes, demagóg, semmivel sem alátámasztott, hatósági, szankcióközpontú regulákat, kinyilatkoztatásokat, győzelmi jelentéseket és PR-papírokat. Kriminális közéletünket az állandó „bétékázás” a végletekig kriminalizálja. Az európai kormányzás öt alapelve: nyitottság, részvétel, elszámoltathatóság, hatékonyság és koherencia volna. Az ötből egyszerre nálunk talán csak 1-2 van jelen. A hiányt ígéretések, üzengetések, hatalmi próbálkozások és jogi csúrcsavarok pótolják.

A jogállam csúcsát képező alkotmányozás

A honi jogrendszer, a piramis csúcsán az alkotmány áll. Lefelé igazodási kényszer van: a magasabb szintű jogszabállyal alacsonyabb nem lehet ellentétes. A világ demokráciáinak jellemzője, hogy alkotmányos államok. Ebben is két alaptípus létezik. A) Történeti alkotmányos rend, B) Írott vagy kartális alkotmányos szisztéma. Magyarországé a XX. század közepéig történeti alkotmányos modell volt, és annak csúcsán a Szent-Korona eszme és tan állt. Évszázadok jogi változása adta a magyar közjog gerincét. Annak vezéreszméjét pedig a Kárpát-medencére, a Korona hatókörére, és a Szent-Korona elvont jogalanyiságára, s az abban foglalt király és egyéb rendek közti kiegyezésre épített államrekonstrukciónak nyújtotta. I. Istvántól eredt az 1000 éves államiség, mely ugyanakkor sok belső ellentmondással is terhelt volt: Aranybullán és Werbőczytől át '48-as törvényekkel, folytatva a Horthy-korszak király nélküli, kormányzós királyi (monarchikus) államformájáig. Nincs egységes, feszültségmentes íve: rá modern, európai állam-szisztéma nem épülhet.

Az alkotmány(ok) lényege, funkciói mércéül is szolgálnak. Típusától függetlenül arra való az alkotmány, hogy 1) szimbolikus kiindulópontként tisztázza, tételezi, listázza, oltalmazza és garanciákkal övezi az ember, a polgár, a jogalany és az állam kapcsolatát, viszonyát: demokráciában nyilvánvaló az elidegeníthetetlen és sérthetetlen jogokkal bíró ember elsődlegessége alapján. Ki van kiért: az egyén az államért, mint diktatúrában, vagy fordítva, mint a demokráciában!? Az egyénnek mindent szabad, ami nem tilos, épp' ezért a közhatalmi államnak csak azt szabad, amire törvény felhatalmazta. Arányuk fordított: helyesen. 2) megszabja a közhatalom gyakorlásának intézményes tényezőit, és azok rendjét, kapcsolatát, egymáshoz való viszonyát. Ez a hatalmi berendezkedés és működés kiskatéja, szervezeti és működési szabályzata. 3) Időt-állóan, jelképesen, deklarációszerűen kinyilvánítja az ország alapértékeit, államcéljait, minőségbiztosító sajátosságait a többi nemzethez és az államok nemzetközi formációihoz képest, jelzi állami fundamentumait, netán örökérvényű elszánásait, országnak-világnak bemutatja önmagát. Az 1949-es szocialista alkotmány szinte értékelhetetlen, bevasalhatatlan mű, nem pedig számon kérhető alaptörvény volt. Az 1989-es rendszerváltó alkotmány tartalmilag megfelelt ismérveinek, így képes volt a III. Köztársaság közjogi viszonyait mederben tartani, ám formai, s kodifikációs szempontból reformra szorult (volna). A 2012-ben hatályba

lépett Alaptörvény sikerületlen, bizarr munka, bár a fenti funkcióknak formailag, jól-rosszul megfelel. Fő baja kapkodásszerű összegereblyézése, kiérleletlensége, kulcsmegoldásainak önzése és csekély színvonala, alkotóinak egyoldalú és ideologizáló döntése, így szerény népi legitimitása, több önérdekű és pártos szakpolitikai elköteleződése, és a de jure, de facto különbségek nagy száma. Gondja a jogalkotási axiómák félre-tétele, múltidéző szemlélete, aktuálpolitikai zsúfoltsága, és számos ideologikus, kirekesztő világnézeti kitétele. Nem korszakos alkotás: már kikezdte az élet, s az idő. Az alkotmányvédelem legfőbb, magára találó testülete az Alkotmánybíróság is mindinkább fogást talál rajta, szab meg vele kapcsolatos jogelveket, követelményeket.

Vajon a békés, a demokratikus konszolidáció, társadalomszervezés és megújítás igényét-esélyét érezni? Nem. Így túl sokáig nem maradhat. Brüsszelből nézve abszurd vége lehet a kuruckodásnak, ha a természet, a gazdaság, a fizika, a józan ész, az Unió, s a társadalom törvénye(szerűsége)it a magyar AT és leágazásai voluntarista módon legyőzni szeretnék. Közpolitikánk a 2/3 bűvkörében él. Mi is a 2/3? Egy korábban találomra belőtt arányszám. Érdemben az Alkotmánybíróság szerint „a minősített többség nem egyszerűen ...formai előírás, hanem olyan alkotmányos garancia, amelynek lényeges tartalma az országgyűlési képviselők közötti széles körű egyetértés. Mindez az alkotmányos berendezkedés alapjainak megőrzésétől elválaszthatatlan.” (Kommentár 92. oldal). Nem az arányszám, hanem annak (ind)oka, egyetértést kifejező kritériuma a döntő. Lehetne, volt is más garancia és mérték például 4/5. Nem mellőzhető a két oldal konszenzusa a legsúlyosabb, rendszerelvű, a négyéves cikluson túlmutató ügyekben (minősített többséget igénylő személyi ügyeknél sem). Az alkotmányozó és a törvényhozó hatalom nem szükségképpen esik egybe: az előbbinél kell(ene) minőségi többlet. Ügydöntő szerepe nincs: tartalmilag egy minősített döntés lehet jó vagy rossz, alkotmányos vagy alkotmánysértő.

